

ԱՐՅԱՆ
ՄՈՍԱԿԱՆՔ
 ՊԱՏՄԱԿԱՆ
 ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ
 ՔԱՐՏԵԶ-ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

ARTSAKH
MRAVAKANK
 A MAP-GUIDE
 TO HISTORICAL
 MONUMENTS

Բռնագավթված Շահումյանի շրջանի Վերիշեն և Գյուլիստան գյուղերը
 Verishen and Gyulistan Villages in the occupied district of Shahumian

Գյուլիստանի (Հերգա) բերդն ու Երից մանկանց վանքը Շահումյանի շրջանում
 Gyulistan (Herga) Fortress and Yerits Mankants Monastery in the occupied district of Shahumian

«Մրավականք»-ը ներկայացնում է Արցախի Հանրապետության բռնագավթված և ազատագրված Շահումյանի անվան զույգ շրջանները։
 Առաջինը տարածվում է Մռավի լեռնաշղթայի հյուսիսահայաց փեշերին՝ Փոքր Կյուրակ և Ինջա գետերի միջնահատվածում և ղեռև վաղ միջնադարում տարրալուծված էր Մեծ Հայքի Մեծ Կուսան (Արցախ նահանգ) և Ուտի-Առանձնակ (Ուտիք նահանգ) գավառների միջնասահմանում։ Ջարգացած միջնադարում գավառն ավելի հայտնի էր Հերգ, իսկ ուշ միջնադարում՝ առավելապես Գյուլիստան անվամբ։ Ադրբեջանցիների հսկողության ներքո է անցել և հայաթափ եղել 1992 թ.։
 Նույնամուն երկրորդ շրջանը տարածվում է Մռավի լեռնաշղթայի հարավահայաց փեշերին և ներառում է Տրտու գետի վերին հոսանքի ջրհավար ավազանը։ Միջնադարում առավելապես Չար կամ Վերին Խաչեն անվանը հայտնի արցախյան այս գավառը զուտ հայաբնակ էր մինչև 1720-ական թթ. կեսերը, որից հետո կամաց-կամաց այստեղ են ներթափանցում առավելապես քրդական ծագմամբ մահմեդական խաշնարած ցեղեր։
 Խորհրդային կարգերի հաստատումից հետո մոսկովյան կառավարիչներն այս շրջանը, առանց նույնիսկ ԼՂԻՄ-ի մեջ ներառելու, միացնում են Ադրբեջանին։
 1993 թ. շրջանի ազատագրումը հնարավոր դարձրեց 1992 թ. բռնագավթված Շահումյանի շրջանից արտաքսված բնակիչների՝ այստեղ վերաբնակվելը։ Ընդ որում, ի պատիվ և ի հիշատակ բռնագավթված շրջանի՝ ազատագրված Քարվաճառի շրջանը վերանվանվեց Նոր Շահումյան։
 Սույն ուղեցույցը հասցեագրում ենք պատմական հուշարձաններով հետաքրքրվող հայ և օտար հանրությանը։

The work entitled *Mravakank* presents two districts of the Republic of Artsakh which share the same name, Shahumian: one of them is occupied by Azerbaijan, and the other has been liberated by the Armenians.
 The occupied district of Shahumian lies north of the Mrav mountain range, in the area between the rivers Pokr Kyurak and Inja: in the early Middle Ages, this was the area between two districts of Armenia Maior, Metz Kuank (Artsakh Province) and Uti-Arandznak (Utik Province). In the High Middle Ages, the district was more known by the name of Herg, and in the late medieval period as Gyulistan. It shifted into Azerbaijanian control and was emptied of its Armenian population in 1992.
 The other district of the same name extends south of the Mrav chain, encompassing the basin of the upper course of the river Trtu. Known under the name of Tzar or Verin (Upper) Khachen in the Middle Ages, it remained entirely populated by Armenians until the mid-1720s, after which some stock-breeding Muslim tribes of mostly Kurdish origin gradually penetrated here.
 After the sovietisation of Armenia, the Moscow leaders annexed this district to Azerbaijan without even making it part of the Autonomous Region of Nagorno Karabakh.
 The liberation of this district in 1993 allowed the refugees from the district of Shahumian, occupied in 1992, to take up residence here. The newly-liberated district that has also been known under the name of Karvajar was renamed Nor (New) Shahumian in memory of the district under Azerbaijanian occupation.
 This map-guide is intended for Armenians and foreigners interested in historical monuments.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ ԱՐԿԻՏԵԿՈՐԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՐԿՆԵՐԻ ԲԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒՄ
 RESEARCH ON ARMENIAN ARCHITECTURE FOUNDATION
 www.raa.am, www.armenianarchitecture.am, raayer@sci.am

ISBN 978-9953-843-44-5

Հանդաբերդն ու մոտակա վանքը Նոր Շահումյանի (Քարվաճառ) շրջանում
 Handaberd Fortress and the nearby monastery, Nor Shahumian (Karvajar) District

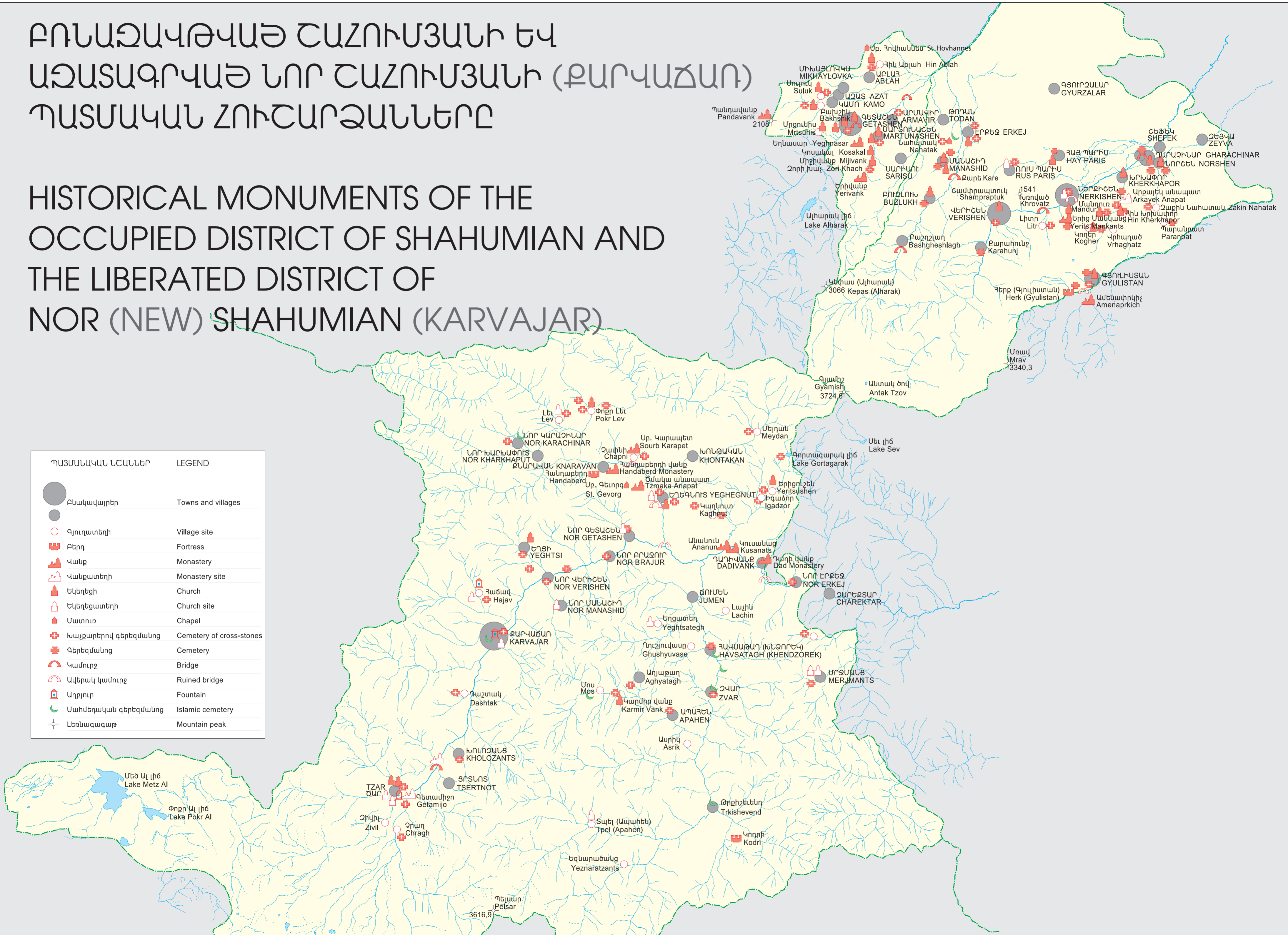
Դադի վանքն ու վերականգնված որմնակարները Նոր Շահումյանի (Քարվաճառ) շրջանում
 The monastery of Dad (Dadivank) and its restored frescoes, Nor Shahumian (Karvajar) District

Դրվագներ Եղցի և Փոքր Լև գյուղերի եկեղեցիներից (Նոր Շահումյանի շրջան)
 Partial views of the churches of Yeghtsi and Pokr Lev Villages, Nor Shahumian (Karvajar) District

Չափնի գյուղի մահարձանը (1275 թ.) և Հաճավ գյուղի աղբյուրը (1677 թ.), Նոր Շահումյանի շրջան
 The funerary memorial (1275) of Chapni and the fountain (1677) of Hajav, Nor Shahumian District

ԲՈՒՆԱԶԱԿԹՎԱԾ ԾԱՀՈՒՄՅԱՆԻ ԵՎ ԱԶԱՏԱԳՐՎԱԾ ՆՈՐ ԾԱՀՈՒՄՅԱՆԻ (ՔԱՐՎԱՃԱՌ) ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

HISTORICAL MONUMENTS OF THE OCCUPIED DISTRICT OF SHAHUMIAN AND THE LIBERATED DISTRICT OF NOR (NEW) SHAHUMIAN (KARVAJAR)

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ	LEGEND
●	Բնակավայրեր
○	Վիլյաջիտի
⊞	Բերդ
⊞	Վանք
⊞	Վանքատեղի
⊞	Եկեղեցի
⊞	Եկեղեցատեղի
⊞	Մատուռ
⊞	Խաչքարերով զերեզվանց
⊞	Գերեզվանց
⊞	Կամուրջ
⊞	Ավերակ կամուրջ
⊞	Աղբյուր
⊞	Մահմեդական զերեզվանց
⊞	Լեռնագագաթ
●	Towns and villages
○	Village site
⊞	Fortress
⊞	Monastery
⊞	Monastery site
⊞	Church
⊞	Church site
⊞	Chapel
⊞	Cemetery of cross-stones
⊞	Cemetery
⊞	Bridge
⊞	Ruined bridge
⊞	Fountain
⊞	Islamic cemetery
⊞	Mountain peak